

Lucyna Czyżniewska

Studium planu rewaloryzacji Nieszawy a ochrona krajobrazu przyrodniczo-kulturowego doliny Wisły

Ochrona Zabytków 37/1 (144), 8-14

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STUDIUM PLANU REWALORYZACJI NIESZAWY A OCHRONA KRAJOBRAZU PRZYRODNICZO-KULTUROWEGO DOLINY WISŁY *

Nieszawa jest miasteczkiem małym — liczba jej mieszkańców w grudniu 1978 r. wynosiła 1970 osób. Położona jest nad Wisłą w połowie odległości między dwoma miastami wojewódzkimi (po około 30 km) — Toruniem i Włocławkiem, w pobliżu dwóch większych od niej ośrodków miejskich: Aleksandrowa Kujawskiego i Ciechocinka, o liczbie ludności przekraczającej nieco 10 tys. mieszkańców w każdym z nich. Miasto wyróżnia się szczególnymi wartościami jako zespół krajobrazowo-przestrzenny z zachowanymi po dziewiętnastowiecznej regulacji niemal bez przekształceń — dawnym rozplanowaniem i zabudową bardzo dobrze rozwiniętego układu przestrzennego, stanowiącego w skali regionu przykład indywidualny i wyjątkowy. Harmonijny w wyrazie zespół zabytkowej i tradycyjnej zabudowy mieszkaniowej wzbogaca kilka budowli o wysokiej wartości zabytkowej i znaczeniu urbanistycznym — kościół farny, zespół klasztorny, ratusz. Miasto zachowało dawną skalę, charakter i klimat. Początki Nieszawy sięgają 1230 r., kiedy to miejscowość nosząca tę samą nazwę, a położona około 40 km w dół rzeki, naprzeciw Przysieka, darowana została przez Konrada Mazowieckiego wraz z panu innymi wsiami rycerzom krzyżackim, którzy wzniesli tu na miejscu starszego grodu murowany zamek. Po pokoju mełnieńskim (1422 r.) zamek ten został zburzony. W 1425 r. nieco wyżej, na wprost krzyżackiego jeszcze Torunia zbudowano polski zamek (Dybbów), u stóp którego wyrosła wnet prężna osada handlowa o charakterze miejskim, stanowiąca dla torunian silną konkurencję. Po powrocie Torunia pod panowanie polskie wymogli oni na królu Kazimierzu Jagiellończyku zgodę na zburzenie Nieszawy. Jej mieszkańcy zostali przeniesieni na tereny wsi Rozkolchino, Przypust i Dymiec, gdzie założono miasto, które w 1460 r. otrzymało prawa miejskie (chełmińskie) i liczne przywileje. Dzięki handlowi zbożem i pośrednictwu handlowemu rozwijało się ono bardzo szybko.

W latach 1463—1467 sprowadzeni z Torunia franciszkanie wzniesli w Nieszawie drewniany kościół i klasztor, które po roku 1611 zastąpiono budynkami murowanymi. W roku 1468 miała miejsce fundacja ceglana kościoła parafialnego.

Miasto osiągnęło największe znaczenie w pierwszej połowie XVI w. jako siedziba starostwa niegrodowego. Jego upadek rozpoczął się w drugiej połowie XVII w. Nie powstrzymały go nowe przywileje kró-

lewskie, zezwalające na odbywanie dorocznie aż 11 jarmarków. W 1788 r. sprzedano należące do Nieszawy wsie.

W 1793 r. weszła ona w granice zaboru pruskiego. Od 1815 r. zaś należała do Królestwa Kongresowego, w którym jako jedno z pierwszych miast otrzymała w 1821 r. plan regulacji układu przestrzennego (autorem projektu był geometra Stanisław Zawisza). Realizację planowanego zamierzenia przeprowadzono w latach 1822—1850. Wiązało się to z równoczesnym dużym nasileniem ruchu budowlanego. Wiele starych, drewnianych budynków zastąpiono murowanymi. W 1849 r. wzniesiono synagogę (obecnie już nie istnieje), a w 1888 r. kościół ewangelicki (rozebrany po wojnie).

Pewne ożywienie miasta nastąpiło po budowie linii kolejowej warszawsko-bydgoskiej uruchomionej w 1862 r. W roku 1867 Nieszawa została stolicą powiatu. W 1932 r. funkcję tę przejął jednak większy już, położony przy linii kolejowej Aleksandrów Kujawski. Przemysł dziewiętnastowiecznej Nieszawy reprezentowały: browar, destylarnia i fabryka octu. Obecnie miasteczko pełni funkcję ośrodka gminnego, siedziby urzędów i rad narodowych miasta i gminy. Od linii kolejowej oddalone jest o blisko 5 km; podobna odległość dzieli je od głównej drogi tranzytowej (E 16).

Zasięg oddziaływania tego wielofunkcyjnego (brak wyraźnej dominacji funkcjonalnej) ośrodka jest niewielki, wyposażenie w usługi ponadpodstawowe skromne. Brak tu większej liczby punktów rzemieślniczych, stosunkowo dobrze natomiast rozwinięta jest sieć handlu detalicznego i gastronomii. W mieście funkcjonuje kilka niewielkich zakładów produkcyjnych zatrudniających łącznie około 450 pracowników. Baza obsługi rolnictwa zlokalizowana jest w pobliżu dworca kolejowego. Część mieszkańców Nieszawy dojeżdża do pracy do Włocławka, Ciechocinka i Aleksandrowa Kujawskiego. Miasto pozbawione jest sieci wodociągowej (w budowie) i kanalizacyjnej. Od czasów powojennych wykazuje stałą tendencję do zmniejszania liczby mieszkańców (w 1946 r. — 2403, w 1960 r. — 2206 osób). Zasadniczo brak tu warunków terenowych dla większego rozwoju terytorialnego osady. Dodatkowym ograniczeniem są doskonałe gleby kujawskie, których nie można przeznaczyć pod nową zabudowę.

Zainteresowanie Nieszawą spowodowane zostało wydarzeniami, które miały się rozegrać w jej pobliżu w związku z budową kolejnego stopnia wodnego na dolnej Wiśle. Jego lokalizację wyznaczono w odległości paru kilometrów na północ od miasta, między Nieszawą i Ciechocinkiem, a założony poziom spiętrzenia wody wymaga zabezpieczenia brzegów oraz uregulowania stosunków wodnych na obszarze zabytkowego zespołu miejskiego. Stwarza to dosko-

* Artykuł napisany został w lutym 1980 r. Studium jest fragmentem jednego z etapów zadania zleconego Pracowni Urbanistycznej toruńskiego Oddziału Pracowni Konserwacji Zabytków przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Włocławku. Celem wykonanego w 1979 r. opracowania było przygotowanie szczegółowego planu rewaloryzacji zespołu staromiejskiego w Nieszawie.

1. Dolina Wisły między Kotliną Płocką i Kotliną Toruńską oraz w rejonie tzw. niecki ciechocińskiej — zintegrowane walory środowiska przyrodniczo-kulturowego

1. The valley of the Vistula between Płock and Toruńska basins and in the region of the so-called Ciechocińska syncline — integrated values of the natural and cultural environment

nałą okazję do przeprowadzenia kompleksowych prac rewaloryzacyjnych.

Przystępując do opracowania planu rewaloryzacji Nieszawy, w celu sformułowania prawidłowej koncepcji jej przyszłego rozwoju i funkcji skierowano uwagę na szeroko pojęte tło, jakie stanowi region, w którym jest ona usytuowana. W szczególności rozważano problemy położenia i rozlicznych powiązań funkcjonalno-przestrzennych (tak regionalnych, jak i lokalnych) miasta w dwóch płaszczyznach odniesienia: konserwatorskiej i planistycznej, biorąc pod uwagę z jednej strony walory kulturowo-krajobrazowe okolicy, z drugiej prognozy rozwoju tego obszaru wyrażone w perspektywicznych planach zagospodarowania przestrzennego województw: toruńskiego i wrocławskiego.

Analiza wybranych zagadnień pozwoliła na określenie uwarunkowań dotyczących trwałości efektu planowanego zabiegu rewaloryzacji zabytkowego organizmu miejskiego. Chodziło o zespół związków (sprzężeń, oddziaływań, uzależnień, podporządkowań), z których jedne, umiejętnie wykorzystane wspomo-

gą, inne — nie dostrzeżone w porę, być może przekreślą powodzenie zamierzonego dzieła, jeśli rewaloryzację traktować będziemy nie tylko jako jednorazowy akt kompleksowego przywrócenia miastu jego utraconych walorów, lecz jako proces ciągły w czasie.

Uświadamiając sobie przyczyny stagnacji miasta, dążąc do zlikwidowania źródeł jego degradacji poszukiwać należy wszelkich potencjalnych możliwości kreowania w nim nowego życia. Dostrzeżenie i wykorzystanie tych szans wiąże się z koniecznością sprecyzowania licznych wniosków konserwatorskich adresowanych do planów wyższego i niższego rzędu. Ich akceptacja powinna być bezwzględny warunkiem podejmowania dalszych rozważań i ustaleń. Powiązania regionalne miasta muszą być tak uformowane i muszą tak funkcjonować, aby zapewnić mu warunki właściwego rozwoju; zasięg oddziaływania jego wpływów wiązać będziemy z jego przyszłymi funkcjami miastotwórczymi i planowaną rolą w systemie osadniczym regionu.

Dlatego ta faza opracowań nazywana bywa przez

analogię z projektowaniem architektonicznym, założeniami do planu rewaloryzacji lub podstawowymi założeniami prac rewaloryzacyjnych¹. Wykonane studium do planu rewaloryzacji tego za- bytkowego, nadwiślańskiego zespołu małomiastecz- kowego, dzięki ujęciu problematyki konserwatorskiej w kilku skalach planowania przestrzennego oraz kompleksowemu potraktowaniu zagadnień ochrony i kształtowania krajobrazu kulturowo-przyrodnicze- go, zasługuje być może na przedstawienie kilku uwag wyjaśniających pokrótce przyjętą metodę opar- cowania wniosków konserwatorskich w zakresie, jaki wiązać można z problematyką ochrony zinte- growanego środowiska rejonu Doliny Dolnej Wisły.

Metoda opracowania

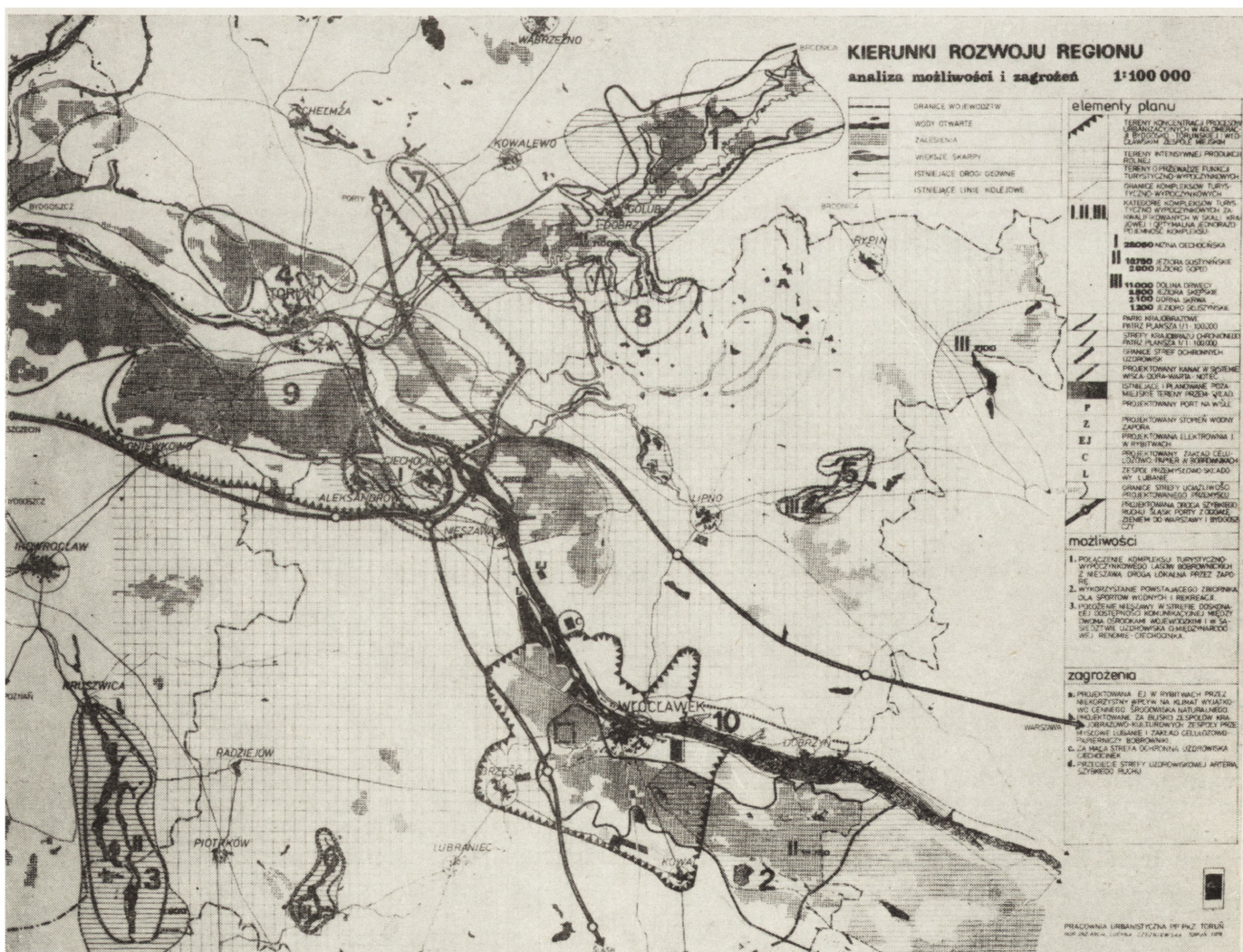
Analizując położenie miasta w regionie, poddano obserwacji stosunkowo duży, bo obejmujący około 500 km² obszar, podlegający administracyjnie aż trzem województwom (bydgoskiemu, toruńskiemu i włocławskiemu). Punkt wyjścia i oś układu prze- strzennego stanowi w nim Wisła, przecinająca ten

teren z południowego wschodu na północny zachód wraz z usytuowanymi wzdłuż jej brzegów miastami: Dobrzyniem, Włocławkiem, Nieszawą, Ciechocinkiem i Toruniem.

Zagadnienia uszeregowano w dwóch grupach pro- blemowych i przedstawiono graficznie na planszach w skali 1:100 000. Pierwsza z nich zatytułowana „Zintegrowane walory środowiska przyrodniczego i kulturowego” (wstępnie wyodrębnionego w tej fa- zie opracowania obszaru) jest wynikiem wykonania następujących prac:

- rejestracji zasobów przyrodniczych w postaci wód otwartych, kompleksów leśnych, elementów u- rzeźbienia terenu (na tym obszarze reprezentowa- nych przez strome skarpy i krawędzie dolin rzecz- nych), dokonanej na podstawie map kartograficz- nych;
- rejestracji obszarów podlegających ochronie śro- dowiska przyrodniczego, a więc rezerwatów przy-

¹ Por. O. Sawicki, T. Rogowska, *Plan rewaloryza- cji, Studium metody opracowania*, Ośrodek Informacji Konserwatorskiej PKZ, Warszawa 1978.

2. Dolina Wisły między Kotliną Płocką i Kotliną Toruńską w rejonie tzw. niecki ciechocińskiej — kierunki rozwoju regionu, analiza możliwości i zagrożeń

2. The valley of the Vistula between Płocka and Toruńska basins and in the region of the so-called Ciechocińska syncline — trends of the development of the region, a study of possibilities and endangerings

CIECHOCINEK - NIESZAWA

1:25000

NA TLE PLANOWANYCH PRZEMIAN - (STOPIEN WODNY, AUTOSTRADA)

3. Ciechocinek — Nieszawa na tle planowanych przemian

3. Ciechocinek — Nieszawa against the planned changes

nody, parków krajobrazowych i stref krajobrazu chronionego, dokonanej na podstawie materiałów posiadanych przez wojewódzkich konserwatorów przyrody:

— wyboru i rejestracji tych elementów planów zagospodarowania przestrzennego województw, które dotyczą problematyki ochrony środowiska przyrodniczego i zagospodarowania turystycznego, a więc postulatów dotyczących utworzenia dalszych parków krajobrazowych i stref krajobrazu chronionego, wyodrębniających się rejonów koncentracji ruchu turystycznego (turystyki krajoznawczej, wypoczynku świątecznego i turystyki pobytowej) oraz głównych tras turystyki zmotoryzowanej i istniejących szlaków turystycznych (dla tych ostatnich materiały zebrano w PTTK w Toruniu):

— rejestracji zasobów kulturowych przeprowadzonej na podstawie katalogów zabytków w układzie dawnych powiatów i województw oraz literatury dotyczącej miast i sieci osadniczej,² a przeprowadzonej w podziale na historyczne ośrodki miejskie (miasta i dawne miasta), inne ośrodki historyczne

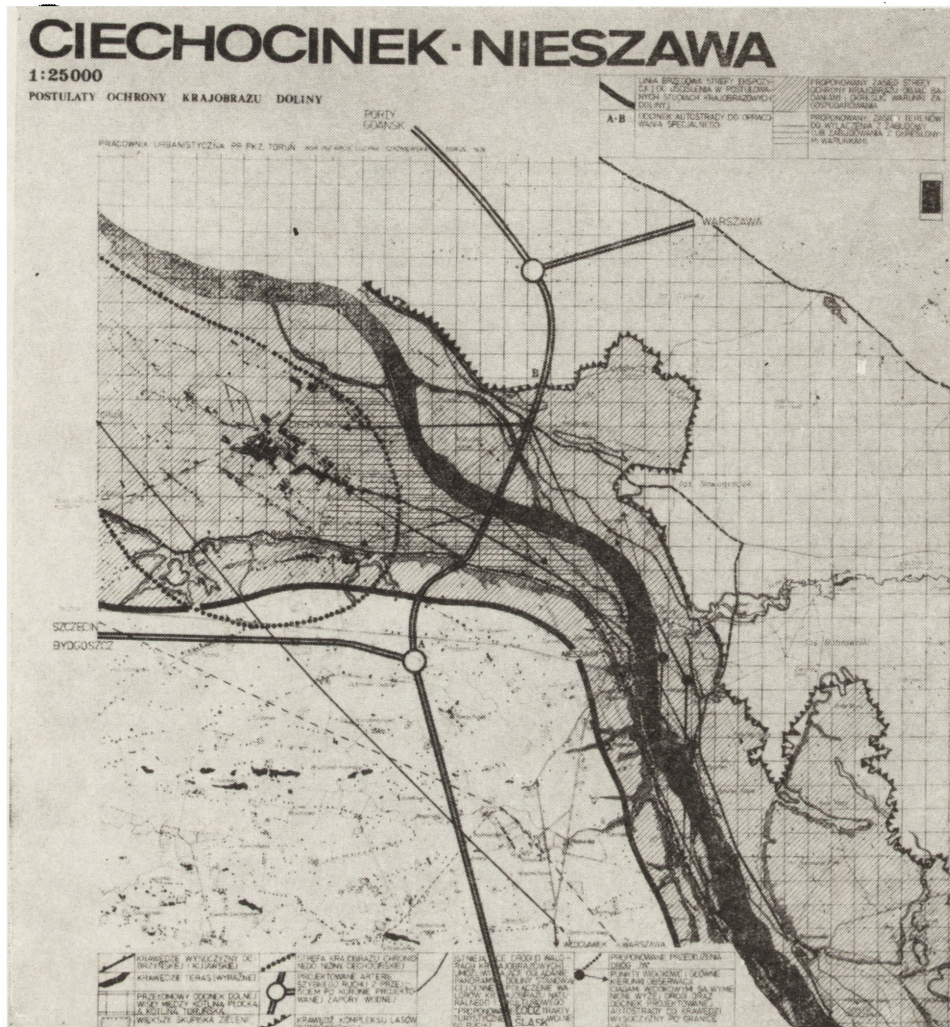
z zachowanym zabytkowym układem przestrzennym (wsie) oraz rozproszone obiekty i zespoły obiektów zabytkowych występujące w grupach i pojedynczo;

— rozpoznania i konfrontacji zarejestrowanych wyżej danych w terenie, określenia ich wartości i walorów, stwierdzenia stopnia zachowania, sposobu zagospodarowania i użytkowania, wreszcie ustalenia atrakcyjności (użytkowej, turystyczno-krajoznawczej).

W wyniku przeprowadzonego rozeznania można było sformułować następujące stwierdzenia odnoszące się do omawianego rejonu doliny Wisły (bez wniosków dotyczących bezpośrednio Nieszawy):

Teren doliny Wisły na odcinku przełomowym między Kotliną Płocką a Kotliną Toruńską jest obszarem bardzo ciekawym z punktu widzenia urzeźbienia i porastającej go roślinności. Ostro podcięte krawędzie wysoczyzn lub wysokie skarpy, opadające pokrytymi sadami terasami ku głęboko wciętej i szeroko rozlanej rzece, płynącej wśród piaszczystych łąk i kęp porośniętych roślinnością łągową, tworzą niezwykle malowniczy krajobraz o charakterze naturalnym. Urozmaicają go grupy potężnych, silnie rozgałęzionych topoli czarnych, drzew charakterystycznych dla tego krajobrazu. Obie kotliny zajmują zaś duże kompleksy boru sosnowego, wchodzące w skład gostynińsko-włocławskiego par-

² *Miasta Polskie w Tysiącleciu*, t. I, Wrocław—Warszawa—Kraków 1965, *Waloryzacja historycznych ośrodków miejskich w Polsce*, oprac. K. Pawłowski z zespołem, IG PAN — Warszawa.

4. Ciechocinek — Nieszawa — postulatory ochrony krajobrazu doliny Wisły (wszystkie zdjęcia: W. Górski)

4. Ciechocinek — Nieszawa, postulatory na the protection of landscape in the valley of the Vistula

ku krajobrazowego i strefy krajobrazu chronionego Puszczy Bydgoskiej, z wydmami śródlądowymi na południe od Torunia i rejonem uzdrowiskowym Ciechocinek — Otłoczyn. Na uwagę zasługuje także, położony na prawym brzegu Wisły, na wprost Nieszawy bogaty kompleks lasów bobrownickich.

Obszar ten jest również terenem silnego zagęszczenia historycznej sieci osadniczej i licznego występowania zespołów i obiektów zabytkowych (Szepetal, Bobrowniki, Przypust, Waganiec, Nieszawa, Sierzchowo, Ciechocinek, Raciążek, Słońsk, Służewo, Aleksandrów Kujawski). Część z nich usytuowana jest na skraju krawędzi doliny rzeki i stanowi wartościowe wzbogacenie jej panoramy. Większość tych zespołów i obiektów oddalona jest od uczęszczanych traktów turystycznych. Stosunkowo silnej penetracji, z uwagi na łatwą dostępność komunikacyjną i niewielką odległość od obu miast wojewódzkich, ulegają tereny prawobrzeżne rzeki, jako obszary koncentracji wypoczynku świątecznego.

Wnioski:

- rozważyć możliwość wszechstronnego wykorzystania cennych walorów tego terenu;
- bezwzględnie utrzymać komunikację między obu

brzegami Wisły przeprawą promową w Nieszawie: — miejscowości: Toruń — Otłoczyn — Słońsk — Ciechocinek — Raciążek — Nieszawa — Przypust oraz Nieszawa (prom) — Bobrowniki — Szepetal — Włocławek połączyć odpowiednio zagospodarowanymi trasami turystycznymi wolnego ruchu, z wykorzystaniem możliwości odbioru ekspozycji panoramy krajobrazu i sylwet zespołów zabytkowych; — stosując liczne środki informacji i reklamy rozpropagować wartości przyrodnicze i kulturowe tego obszaru, jego historycznych miast zespołów i obiektów architektonicznych.

Druga grupa problemów przedstawiona graficznie na planszy pt. „Kierunki rozwoju regionu, analiza możliwości i zagrożeń” jest syntezą rozważań przeprowadzonych w aspekcie przemian, jakie mają się dokonać na wybranym obszarze w związku z realizacją perspektywicznych planów zagospodarowania przestrzennego województwa z uwzględnieniem kontynuacji „programu Wisła”.

Obserwacji poddano następujące elementy:

- 1) sieć osadniczą, role i funkcje jej poszczególnych ogniw;
- 2) tereny koncentracji procesów urbanizacyjnych — konurbacji bydgosko-toruńskiej i włocławskiego zespołu miejskiego;

3) przeznaczenie terenów:

- obszary intensywnej produkcji rolnej,
- tereny o przewadze funkcji turystyczno-wypoczynkowych,
- kompleksy turystyczno-wypoczynkowe kat. I, II, III,
- obszary ochronne uzdrowisk,
- istniejące i planowane pozamiejskie tereny przemysłowe i składowe (port przeładunkowy na Wiśle przy „Azotach”, zaporą wodną, elektrownia w Rybitwach, zakłady celulozowo-papiernicze w Bobrownikach, zespół przemysłowo-składowy Lubanie) z granicami stref ich uciążliwości;

4) istniejącą i planowaną komunikację, w tym drogę szybkiego ruchu Śląsk-Porty (autostrada Północ-Południe) z odgałęzieniami do Bydgoszczy i Warszawy.

Badany obszar wyróżnia się doskonałymi glebami przy równoczesnym małym udziale powierzchniowym lasów zlokalizowanych głównie w obu kotlinach rzeki. Wokół jego ośrodków centralnych — Torunia i Włocławka, rozwijają się strefy silnie zurbanizowane i urbanizujące się. Na południowo-wschodnim skrawku konurbacji bydgosko-toruńskiej leży uzdrowisko o znaczeniu krajowym i międzynarodowej renomie — Ciechocinek (o wyczerpanych już w zasadzie możliwościach lokalizacyjnych), wiążące się funkcjonalnie i przestrzennie w wyraźnie wyodrębniającym się paśmie z Czerniewicami — Otłoczynem i Nieszawą (wynikają stąd określone możliwości funkcjonalne dla Nieszawy). Obszar ten wraz z prawobrzeżnymi terenami lasów bobrownickich wchodzi w skład kompleksu turystyczno-wypoczynkowego I kategorii krajowej, o optymalnej jednorazowej pojemności 28 050 osób. Między Nieszawą i Ciechocinkiem projektuje się realizację kolejnego stopnia wodnego, zaporę spiętrzącą zbiornik, a po jej koronie przepuszczenie arterii szybkiego ruchu. Poniżej niej ma przebiegać droga lokalna łącząca oba brzegi rzeki.

Za okoliczności niosące w sobie nowe wartości i stwarzające pozytywne możliwości efektywnego ich wykorzystania uznano:

- możliwość połączenia kompleksu turystyczno-wypoczynkowego lasów bobrownickich z lewobrzeżnym pasmem uzdrowiskowym Czerniewice — Otłoczyn — Ciechocinek—Nieszawa drogą lokalną po koronie zapory;
- możliwość wykorzystania mającego powstać zbiornika dla sportów wodnych.

Za zjawiska niepokojące, niosące chronionym strukturcom potencjalne zagrożenia, uznano:

- przecięcie pasma funkcjonalno-przestrzennego Czerniewice—Otłoczyn—Ciechocinek—Nieszawa arterią szybkiego ruchu (autostradą międzynarodową),
- wyznaczenie zbyt szczytych stref ochronnych wokół uzdrowisk w Ciechocinku i Wieńcu Zdroju,
- planowaną w Rybitwach elektrownię, ze względu na niekorzystny wpływ na klimat i środowisko doliny (możliwość spowodowania zastoin mgieł w niecce ciechocińskiej),
- projektowanie zespołów przemysłowych i składowych w bliskim sąsiedztwie struktur krajobrazowo-kulturowych o dużych walorach oraz stref ochronnych obu uzdrowisk.

W wyniku przeprowadzonych analiz sformułowano w stosunku do miasta i regionu liczne postulaty konserwatorskie.

Wobec stosunkowo niedużej liczby mieszkańców, Nieszawa jako ośrodek gminny pełni wystarczającą rolę w systemie osadniczym województwa. Preferencje funkcjonalne miasta wynikają z jego położenia i licznych walorów. Postuluje się podjęcie przez Nieszawę funkcji obsługi turystyki krajoznawczej i pobytovej (w tym wypoczynku świątecznego). Należy także dążyć do przejścia przez nią części funkcji pobliskiego uzdrowiska poprzez ściślejsze powiązanie funkcjonalno-przestrzenne i gospodarcze obu jednostek, z których Nieszawa mogłaby przejąć obsługę przypadków lżejszych, nie wymagających codziennych zabiegów (sugeruje się wprowadzenie niskiej zabudowy pensjonatowej, wynajem pokoi w adaptowanych starych obiektach, wykup i konserwację obiektów najcenniejszych). Połączenie wahałową linią mikrobusową zapewniłoby stałe powiązania komunikacyjne. Niewielka odległość od dwu dużych ośrodków miejskich stanowiących centra krajoznawcze skłania do myśli o podjęciu przez Nieszawę funkcji obsługi turystyki w zakresie żywienia (z wykorzystaniem istniejącej bazy gastronomicznej).

Wobec braku predyspozycji terenowych (doskonałe gleby przeznaczone pod wysokointensywną produkcję rolną i ogrodniczo-sadowniczą) wokół miasta — dla potrzeb rekreacji należy wykorzystać prawobrzeżne tereny leśne. Zakładane w planie zagospodarowania przestrzennego województwa włocławskiego utworzenie w położonym na wprost Nieszawy Nowogórdku lokalnego ośrodka obsługi wypoczynku wymaga jednak opracowań specjalistycznych z uwagi na konieczność wkomponowania go w reprezentujący wysokie walory krajobrazu doliny, a także ze względu na fakt, że przeciwny brzeg stanowi jedną z ścian otwartego ku Wiśle wnętrza zabytkowego zespołu urbanistycznego. Postuluje się zwiększenie strefy ochronnej uzdrowisk, a także objęcie nią całej doliny rzeki na jej odcinku przełomowym, co zobowiązywałoby do zagospodarowania jej zgodnie z warunkami ochrony środowiska naturalnego i kulturowego.

W miarę możliwości należałoby dążyć do zaniechania realizacji elektrowni w Rybitwach i odsunięcia trasy autostrady (drogi szybkiego ruchu) poza rejon formującego się zespołu uzdrowiskowo-wypoczynkowego niecki ciechocińskiej ze względu na ich niekorzystny wpływ na ekosystem tej części regionu, a nawet zakłócenia, jakie mogą w nim spowodować (w tym przewidywaniu pogorszenie warunków bioklimatycznych doliny), przyczyniając się tym samym do spadku walorów leczniczych uzdrowiska.

Inwestycje przemysłowe należałoby od południa zakończyć na „Azotach”, zmniejszając równocześnie tereny składowe w Lubaniu. W ramach „programu Wisła” należy podjąć studia nad krajobrazem doliny na analizowanym odcinku. Obszar między Ciechocinkiem i Nieszawą kwalifikuje się do opracowania szczegółowego. Dopuszczenie na nim zabudowy może się odbyć tylko na określonych warunkach i według projektów specjalistycznych.

Zakłada się konieczność przeprowadzenia studiów krajobrazowych przy projektowaniu zbiornika, zapór bocznych, nadbrzeży i bulwarów oraz ewentualnej autostrady. Ich ukształtowanie i przebieg będą wymagały podporządkowania się walorom krajoobra-

zu. Autostradę (drogę szybkiego ruchu), jeśli nieunikniony będzie jej przebieg w poprzek strefy uzdrowiskowej, należy między krawędzią wysoczyzny i zaporą prowadzić na estakadzie.

Stawia się wniosek, aby objąć ochroną wszystkie, nawet niewielkie, zespoły leśne, stwarzające izolację między strefami zurbanizowanymi i uprzemysłowionymi a strukturami chronionymi.

Powyższe rozważania uszczegółowiono i skonkretyzowano w skali 1:25 000. Ilustrację do nich stanowią plansze: „Ciechocinek — Nieszawa na tle planowanych przemian” oraz „Ciechocinek — Nieszawa postulat ochrony krajobrazu doliny”.

Kończąc, należy dodać, że zagadnień konserwatorskich nie można oczywiście rozpatrywać wyłącznie w skali zespołów urbanistycznych. Wymagają one badań oraz wniosków systemowych i strukturalnych, odnoszących się do większych jednostek funkcjonalno-przestrzennych i kulturowo-przyrodniczych (architektoniczno-krajobrazowych).

Takie przykładowe opracowania wykonano już dla województwa toruńskiego, zespołu gmin Chełmno i gminy Kijewo Królewskie (łącznie, podobnie jak w wyżej opisanej pracy, problemy ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego z zagadnieniami ochrony oraz kształtowania środowiska przyrodniczego) jako sprawdzian możliwości wdrożenia wytycznych konserwatorskich dla planów zagospodarowania przestrzennego województw w ich II generacji³.

dr inż. arch. Lucyna Czyżniewska
PP PKZ — Oddział w Toruniu

³ Wytyczne dla II generacji planów zagospodarowania przestrzennego województw w zakresie prawidłowego wykorzystania wartości kulturowych, oprac. K. Pawłowski, J. Stępkowski, B. Dembińska, L. Czyżniewska, IKS, Warszawa 1979.

A STUDY ON THE RENEWAL PLAN FOR NIESZAWA AND THE PROTECTION OF NATURAL AND CULTURAL LANDSCAPE OF THE VISTULA VALLEY

The article is devoted to problems of complex protection of cultural and natural environment of the Vistula valley on its ravined section between Płocka and Toruńska basins and in the region of the so-called Ciechocińska syncline. The problems were discussed when preparing a study on the renewal plan for Nieszawa, a historic small town complex situated on the Vistula at a distance of 30 kms from Włocławek and Toruń.

Providing that problems of renewal, and of small town complexes in particular (if this is to be a continuous process and operation with permanent effects) should be considered from the viewpoint of their regional connections (functional, spatial, transport), necessary studies have been made on several scales of spatial planning. As a result of this, a number of conservation conclusions have been formulated with regard to developmental plans for Włocławek and Toruń districts and local plans for Nieszawa. Some of them covered a kind landscape of the river valley, integrally combined with the town.

A brief description of the method of the work has been illustrated with the drawings enclosed hereto.

The recording and evaluation of the resources and values of the region under discussion made it possible to state that this is the area abundant in natural and cultural values. Here we can see a functionally and spatially clear-cut belt including Czermiewice — Otłoczyn — Nieszawa (with Ciechocinek, a health resort, in the central part) rich in mineral and saline waters.

The most important events that are to take place in the future are: the construction of still another watershed on the Vistula (between Nieszawa and Ciechocinek) with an international North — South motorway running on the coping of the dam, construction of power station, cellulose and paper works and further development of industry in the neighbourhood of Włocławek. The implementation of the plans will affect adversely the ecosystem of the valley, deteriorate bioclimatic conditions of the Ciechocińska syncline and will cut a spa line with a high-way.

The Conclusions drawn in the work were as follows: — A development of the valley on the examined section may be realized only on the basis of the conditions which should be precised in a study of the landscape and provide for an expansion of protection zones for the spa. A course of motorway should be moved behind a spa line. It is also necessary to think over a possibility of abandoning the idea of building a power station on this site. All elements of the dam and motorway should be subordinated to natural values. Touristic roads linking individual localities and historic structures on the two banks of the river should be developed to enable a free contemplation of the landscape and to expose historic complexes situated on the edge of the valley escarpment. Apart from that Nieszawa should be entrusted with part of the functions of nearby Ciechocinek (provided transport connections are improved) and the function of touristic services in catering.